Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Doktori értekezés tézisei

Danczi Annamária

Nyelvjárási és nyelvhasználati attitűd vizsgálata határon túli pedagógusok körében

Nyelvtudományi Doktori Iskola

Vezető: Dr. Tolcsvai Nagy Gábor DSc, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja

Alkalmazott nyelvészet doktori program

Vezető: Dr. Gósy Mária DSc, egyetemi tanár

A bíráló bizottság tagjai:	
A bizottság elnöke:	Dr. Balázs Géza CSc, egyetemi tanár
Hivatalosan felkért bírálók:	Dr. Szentgyörgyi Rudolf PhD, egyetemi adjunktus
	Dr. Parapatics Andrea PhD, egyetemi tanársegéd
A bizottság titkára:	Klemmné dr. Gonda Zsuzsa PhD, egyetemi adjunktus
A bizottság további tagjai:	Dr. Sándor Anna PhD, egyetemi docens
	Dr. Fodor Katalin PhD (póttag), ny. egyetemi docens
	Dr. Simon Szabolcs PhD (póttag), egyetemi adjunktus
Témavezető:	Antalné dr. Szabó Ágnes PhD, egyetemi docens
	Dr. Juhász Dezső CSc, egyetemi tanár

Budapest, 2018

1. Bevezetés

A dolgozat határon túli – kiemelten felvidéki – pedagógusok nyelvjárási attitűdjével, nyelvi tudatával és a nyelvjárások tanításával, oktatási-nevelési problémáival foglalkozik, amelyek a részben nyelvjárási elsődleges anyanyelv-változatú, nyelvjárási hátterű, környezetű, illetve nyelvjárást használó diákokkal naponta találkozó tanítók és tanárok nyelvi/nyelvjárási (identitás)tudatával, tudatosságával függnek össze. A kisebbségben élő beszélők köznyelvinek szánt beszédmegnyilvánulásait is több nyelvjárási elem színezi, mint Magyarországon, azaz nagyobb mértéket ölt a köznyelvi alapú nyelvváltozatok közvelegessége (*interlanguage*), mint az anyaországban (Lanstyák 2011: 58). A nagyon is összetett nyelvi tudatot a nyelvhasználati jellemzők, valamint az adatközlők nyelvi attitűdje, értékítélete alapján tanulmányozom – szociolingvisztikai és szociológiai változók mentén.

A vizsgált területeken a lakosság jelentős része nemcsak őrzője, hanem napjainkban is aktív használója egyes nyelvjárásoknak, illetve a regionális köznyelvnek. Szóbeli és írásbeli megnyilvánulásaikban egyaránt megfigyelhetők – eltérő mértékben ugyan – az államnyelvi interferenciajelenségek és a nyelvjárási elemek is. A kutatás kiemelt figyelmet fordít arra, hogyan tekintenek a megkérdezett adatközlők az általuk és a környezetük által használt nyelvjárásra, a diákjaik nyelvhasználatára, a nyelvi helyesség szükségességére, mennyire befolyásolják őket a változatokkal kapcsolatos hiedelmek, előítéletek. Azt is vizsgálja, hogy metanyelvi kompetenciájuk mit árul el nyelvi/nyelvjárási komfortérzetükről és az identitásukról.

A problémafelvetés fontosságát igazolja a tény, amely szerint kisebbségi beszélőközösségekben az anyanyelv jövője múlhat a nyelvhasználók nyelvi tudatosságán, nyelvi/nyelvjárási attitűdjén (Kiss 1996, 1999, Lanstyák 1998; Sándor 2000; Kontra 2003; Kozsík 2004; Posgay 2007), hiszen sok esetben a nyelvjárás az egyetlen anyanyelvi változat, amellyel bírnak. Ilyen körülmények között a nyelvjárás megbélyegzése az anyanyelv stigmatizálását jelenti, amelynek előbb vagy utóbb egyértelműen negatív következményei lesznek az anyanyelvmegtartás szempontjából. Ez halmozottan igaz a felnövekvő nemzedékre, az identitásukat kereső fiatalokra, akikre a pedagógusoknak és az iskolának nagy hatása van. A tanulók iskolázási körülményeik folytán gyakran kerülhetnek olyan helyzetbe, amelyben anyanyelvváltozatuk miatt pozitív, illetve negatív élmény érheti őket, és ez döntően befolyásolhatja későbbi nyelvi viselkedésüket.

A magyar nyelv sokszínűsége a nyelvjárásokban is megmutatkozik. A nyelv létezési dimenziói – a tér, az idő és a társadalom – egyaránt befolyásolják a nyelvhasználatot és a nyelvi rendszert. Az élő nyelvek területi nyelvváltozatokban léteznek, amelyek nem különülnek el mereven egymástól, szoros kapcsolatban vannak. Európa több országában azonban negatívan viszonyulnak a nem-standard nyelvhasználathoz, és úgy tartják, hogy a nyelvjárások a tudatlanság hordozói (Trudgill 1996: 8). A magyar társadalomban is hagyományosnak és elég általánosnak mondható az a vélemény, amely a nyelvjárási változatokat a köznyelvinél értéktelenebbnek, alacsonyabb presztízsűnek tartja, ennek

ellenére azonban a nyilvános kommunikáció hivatalos színterein a standard megőrizte elsődleges státusát (még mindig elég erős a standardközpontúság), de a beszélt nyelvi és az elektronikus kommunikációban a nyelvjárási változatok a hivatalos, formális helyzetekben is uralkodóvá váltak (Tolcsvai Nagy 2017: 231). Téves vélekedések élnek a társadalomban a nyelvjárásokról és a nyelvjárási nyelvhasználatról. Széles körű társadalmi megítélés szerint az, aki nyelvjárásban beszél, iskolázatlan, műveletlen. Elterjedt a felfogás, hogy a nyelvjárási nyelvhasználatot helytelen és hibás nyelvhasználati formák terjesztésével vádolják. Általános tapasztalat az is, hogy tájszólásban beszélni nyelvi hátrányt jelent Magyarországon (Lőrincze 1980: 215, Tolcsvai 2004: 101).

Az alkalmazott dialektológia foglalkozik a nyelvjárások és az oktatás kapcsolatával is. Az anyanyelvi nevelés egyik célja határokon belül és kívül is a köznyelv elsajátíttatása is, a nyelvváltozatok megismerésével és a kódváltásra való neveléssel párhuzamosan. Tapasztalataim alapján azonban nem mindegyik tanár van tekintettel arra, hogy Magyarországon a gyerekek nagy részének az elsődleges anyanyelvváltozata valamelyik nyelvjárás. A szomszédos országok magyarlakta területein pedig a lakosság döntő többsége tájszólásban beszél gyermekkora óta. Ennek figyelembevétele nélkül sokkal nehezebb a pedagógus feladata, aki a köznyelvet szeretné elsajátíttatni a diákokkal. Nem vitás, hogy a köznyelvi kompetencia fejlesztése is nagyon fontos, hiszen „e nyelvváltozat ismerete és használata jobban biztosítja a társadalmi érvényesülést és mobilitást, viszont a nem ismerete hátrányosan érintheti az egyén társadalmi helyzetét” (Sándor 2007: 233).

Az iskola és a pedagógusok elősegíthetik, hogy a tanulókban egészséges, előítélet-mentes, pozitív anyanyelvszemlélet alakuljon ki saját és mások, illetve a kisebbségek és a nyelvjárást beszélők nyelvhasználatával kapcsolatban. Ehhez a tolerancia és a megfelelő önismeret kialakulása elhanyagolhatatlan (Antalné Szabó 2003: 294). De sok esetben nincsenek tisztában a tanárok – főleg a magyartanár – azzal a felelősséggel, amely az iskolában a nyelvjárások tekintetében reá hárul. Ha pedig ők, akik az emberi értékek és az eszményi magatartásformák bemutatására, átadására hivatottak, hallgatnak, és így a háttérbe húzódnak, vagy éppen ők gúnyolódnak a diákokon, kitől várhatják a diákok emberi és nyelvi jogaiknak védelmét (Szentgyörgyi 2013: 4)? Nagyon fontos lenne, hogy ezért gyakorlati téren történjenek nagy változ(tat)ások. Ehhez járulhat hozzá a dolgozatban megjelenő tankönyvelemzés is több határon túli területen.

2. A kutatás céljai, hipotézisei

Az empirikus kutatás fókuszában a határon túli pedagógusok anyanyelvi tudata, anyanyelv- és nyelvjáráshasználata áll. A tanárok metanyelvi kompetenciáját vizsgáltam, ezen belül is az attitűdjeiket a (regionális) köznyelvhez és a nyelvjárás(ok)hoz, hiszen „a nyelvek, nyelvváltozatok, nyelvi jelenségek és formák választásában, használatában az attitűdnek, tehát a beszélő szubjektív viszonyulásának, nyelvi beállítottságának fontos szerepe van” (Kiss 1998: 315). A célok közé tartozott, hogy a kutatás feltárja, hogyan viszonyulnak a nyelvjáráshoz és a köznyelvhez, hogyan ítélik

meg a saját nyelvhasználatukat, illetve másokét, mert ezzel is hatnak diákjaik nyelvhasználatára. Kisebbségi színtéren ennek még nagyobb a jelentősége, hiszen akár az anyanyelv fennmaradása múlhat rajta. Már a nyolcvanas-kilencvenes évektől többen foglalkoztak az általános és a középiskolások nyelvhasználatának, attitűdjének vizsgálatával (l. Guttmann 1982, 1984, 1986, 1989, 1998, Rajsli 1987, Fülöp 1990, Borbély 2002, Kozsík 2004, Lakatos 2007, Lukács 2007, Boda 2011, Danczi 2011, Parapatics 2011, Beregszászi 2012). A sok helyzetfeltáró és elméleti tanulmány közül viszont kevés ad bárminemű módszertani gyakorlati útmutatást a nyelvjárások tanításával kapcsolatban, pedig nagyon fontos lenne, hogy megismertessük diákjainkkal, a leendő felnőtt társadalommal azt a nyelvi sokszínűséget, amely körülveszi őket területi szinten is. Ez a vizsgálat részben erre is hivatott.

A közoktatás-köznevelés különböző színterein alapvetően a magyartanár feladata a dialektológiai és a pedagógiai szempontok komplex érvényesítése az anyanyelvi nevelés folyamatában az anyanyelvi és az irodalmi órákon egyaránt, de a többi tanár véleménye, hozzáállása is nagyon meghatározó a diákokra nézve. A pedagógusoktól is függ, hogy milyen a tanulók nyelvismerete és nyelvhasználata.

A fenti gondolatokkal való azonosulás miatt tartottam fontosnak gyakorló, határon túli magyar pedagógusként foglalkozni határon túli tanártársaim attitűdjével, illetve azzal, hogyan lehetne javítani a nyelvjárások iskolákon belüli megítélését, milyen módszerekkel, technikákkal, stratégiákkal tudná a tudomány és az oktatás módszertana segíteni a pedagógusok és a diákok pozitív hozzáállását a nyelvjárásokhoz és az azokat használó tanítványokhoz, diáktársakhoz. A kutatás hipotézisei a következők:

1. A nyelvjárási beszédű adatközlők, akik beszélnek nyelvjárásban, a saját nyelvjárásukhoz szorosabban kötődnek érzelmileg, mint azok, akik bevallásuk szerint nem használják ezt a nyelvváltozatot.
2. A pedagógusok többségét zavarja valamilyen szinten, ha a tanulók nyelvjárásban beszélnek az iskolában a tanórán.
3. A pedagógusok megítélése szerint a saját területükön beszélnek a legszebben magyarul.
4. Azok, akik beszélnek nyelvjárásban is, jobban fogják hangsúlyozni a nyelvjárások kommunikációseszköz-szerepét, mint a nyelvjárásban nem beszélők.

3. Anyag és módszer, kísérleti személyek

A kutatás céljainak elérésére, a hipotézisek igazolására, illetve elvetésére kérdőíves vizsgálat történt. Az adatfelvétel 2014 és 2017 között zajlott 182 pedagógus bevonásával Felvidékről (92), Kárpátaljáról (27) és Erdélyből (63). Az eredményeket számítógépen dolgoztam fel, a statisztikai számításokat a Microsoft Office Excel 2007, illetve a 20. verziójú SPSS program segítségével végeztem.

A kérdőívet Kozsík Diána 2004-es kérdőívét alapul véve (a szerző beleegyezésével) állítottam össze, azt további kérdésekkel kiegészítve, ezáltal részben összevethetővé váltak a válaszok a 2004-ben végzett vizsgálat eredményeivel. A kérdőívet online formában továbbítottam különböző típusú iskolákba mindhárom ország magyarlakta területeire.

A kérdőív két részből épült fel. Az első rész az adatközlők személyes, családi, nyelvi és munkahelyi háttéradataira vonatkozik (nem, kor, lakhely, nemzetiség, anyanyelv, a szülők és a házastárs végzettsége, anyanyelve, iskolatípus, településtípus, oktatott tantárgyak, magyarországi kapcsolatok stb.). A kérdőív második része az anyanyelvi és a nyelvjárási attitűdöt vizsgálta. A második rész feleletválasztást, kifejtéses válaszadást és skálarendszerre épülő kérdéseket is tartalmazott.

4. Eredmények

A válaszok alakulása legtöbbször a pedagógusok életkorával, az iskolájának típusával, az iskola területi elhelyezkedésével, az adott településtípussal, a tantárggyal, amit tanítanak, illetve az adatközlők szüleinek iskolai végzettségével mutattak összefüggést. Legtöbb esetben statisztikailag szignifikáns különbség van a falusi és a városi iskolában dolgozó, valamint az anyanyelvet oktató és a nem anyanyelvet oktató pedagógusok válaszai között.

A vizsgálatban részt vevő pedagógusok ugyan nem voltak teljesen elítélőek a nyelvjárásokkal szemben, de nem mutattak teljes elfogadást sem. A válaszaik alapján elmondható, hogy bizonyos mértékben mindannyian rendelkeznek nyelvjárási tapasztalattal, még ha nem is beszélnek mindannyian nyelvjárásban.

A megkérdezett pedagógusok elismerik, hogy környezetükben használják a nyelvjárást, de ők egyfajta távolságtartó attitűdről vallanak. Ennek valószínűleg a nyelvjárásokkal, nyelvjárási beszélőkkel kapcsolatos előítéletek az okai. Bár adatközlőim nyíltan elzárkóznak a nyelvjárási beszélőkkel kapcsolatos negatív sztereotípiáktól, mégsem tudják kivonni magukat teljesen a hatásuk alól. Távolságtartó, elhatárolódó attitűd jellemző a tanítókra és a tanárokra (főleg Kárpátalján): 83-an nem vallják magukat nyelvjárási beszélőknek a 182-ből. Rejtett presztízsre utal, hogy a távolságtartás ellenére nem nyilatkoznak negatívan a nyelvjárásokról, érdekesnek, szépnek tartják őket, és megőrzendő érték a szemükben ez a nyelvváltozat.

Az iskolák típusa is hatással van a válaszok alakulására: a 99 fő nyelvjárásban is beszélő adatközlő közül 34 fő falusi iskolában, míg 65 fő városiban tanít. A 83 fő nyelvjárásban nem beszélő adatközlő közül 34 fő dolgozik falusi, míg 49 fő városi oktatási intézményben. Tehát a falusi iskolákban dolgozók fele beszél nyelvjárásban, fele nem, míg a városi iskolákban dolgozók többsége, 57%-a használja ezt a nyelvváltozatot, 43%-uk pedig nem. (Ezek az adatok a pedagógusok önértékelésén és önbevallásán alapulnak.)

Összességében elmondható, hogy a fiatalabb korosztály jobban emlékszik mind a nyelvjárásból fakadó előnyökre, mind a hátrányokra, de ez nem jelenti azt, hogy nekik több előnyük vagy hátrányuk származik/származott ebből. De sokkal többen számoltak be előnyről (39 fő), mint hátrányról (16 fő) a nyelvjárások kapcsán.

A regionális köznyelv a legkedveltebb nyelvváltozat az adatközlők körében. A vizsgált határon túli területek közül Erdélyben kedvelik leginkább a nyelvjárási nyelvváltozatot, Kárpátalján legkevésbé, illetve Erdélyben és Felvidéken a legkevésbé kedvelt nyelvváltozat a magyarországi köznyelv. Mind a magyarországi, mind a regionális köznyelv megítélése az idősebb korosztály tagjainál a legjobb: az ötfokú Likert-skálán az eredmény 3,69, illetve 4,24 a körükben a kapott érték, ahol az 5-ös értékhez tartozott a *„legkedveltebb”* értékítélet.

A 144 válaszadó pedagógus 22,2%-a mindig javítja a nyelvjárási beszédet, 45,8%-uk csak alkalomadtán javítja, 32%-uk viszont saját bevallása szerint nem javítja azt.

5. Módszertani ajánlások

A hozzáadó (anya)nyelvpedagógia hatékony módon segíthet a szociolingvisztikai kompetencia alakításában, hiszen a régi, eredeti nyelvváltozatot nem szorítja vissza: célja az új változat megtanítása úgy, hogy a diák anyanyelvváltozata megmaradjon és ne sérüljön. Ezzel szemben a felcserélő pedagógiában az új nyelvváltozatot úgy sajátíttatják el, hogy a diák régi, nem standard változatát kicserélik az újjal. A tanárnak arra kell törekednie, hogy megismertesse a tanulókkal, mi a nyelv/nyelvváltozat szerepe a kommunikációs tevékenységben, hogyan alkalmazzák a rendelkezésére álló nyelvi eszközöket a mindennapokban (Menyhárt–Presinszky–Sándor 2009: 17).

A nyelvjárási ismeretek olyan színesen taníthatók, mint az iskolai (nem csak anyanyelvi) órák bármelyik témaköre. A nyelvjárásokkal nem csupán a magyar nyelvi órán és nem csak önálló témakörként foglalkozhatunk, hiszen a nyelvjárási ismeretek számos más műveltségi területhez is kötődnek az anyanyelven kívül, a történelemtől és az irodalomtól, a földrajzon át a különféle művészeti ágakig. Ráadásul az a tanár, aki a gyerekekkel nyelvjárásban (vagy regionális köznyelven) is beszél, a tanítványok szemében számottevően fölértékeli a nyelvjárást, és így növeli a tanulók nyelviotthonosság-érzetét (Mattheier 1980: 119).

A nyelvjárások kérdéskörének megfelelő mértékű és módszerű tanításával mind a szóbeli, mind az írásbeli kifejezőkészség fejleszthető és fejlesztendő: a szókincsbővítés, a szövegértés és -alkotás, a nyelvi megformálás, a stílusformálás, a helyesírás egyaránt lehet céljuk a feladatoknak.

A nyelvjárástani ismeretek tanításában és a pozitív attitűd kialakításában különösen hasznosak a páros és a csoportos gyakorlatok. Közülük is azok fejlesztik különösen a gyermekek szociális és nyelvi érzékenységét, empátiáját, amelyek kooperatív munkára épülnek.

6. Következtetések

Bízhatunk abban, hogy a vizsgált magyar pedagógusok megfelelő irányban alakítják tanítványaik nyelvi attitűdjét, ha ők maguk sem tudják még teljesen levetkőzni a kialakult, hosszú évek alatt rögzült és sztereotípiák hatását tükröző beidegződéseket? Befolyásolhatja őket a környezetük részéről támasztott elvárás, mi szerint egy tanár beszéljen „szépen" magyarul. Ezt támasztja alá, hogy annak ellenére, hogy pozitív – vagy legalábbis elnéző – attitűdről vallanak mások nyelvjárásiasságára vonatkozó válaszaik, ők maguk elhatárolódnak ezektől a változatoktól.

A pedagógusok körében végzett felmérés bebizonyította, hogy az új anyanyelvi nevelési szemléleteknek, a pedagógusok továbbképzésén elhangzó tájékoztató jellegű tudományos előadásoknak van már eredménye: elzárkóznak a különböző nyelvváltozatokat, beszélőiket nyíltan negatívan érintő véleményektől. A kívánt célt, a kommunikációs kompetencia megfelelő szintjének kialakítását viszont csak úgy érhetjük el, ha ezek a gátoló tényezők megszűnnek, vagy legalábbis csökkennek. Azt megállapíthatjuk, hogy a megadott irány megfelelő, és a pedagógusok megpróbálják követni ezt.

Gyakorló magyartanárként úgy látom, a szemléletváltás, amely nemcsak a magyar nyelvváltozatok és a nyelvhasználat felértékelődését célozza, hanem a nyelvvel való foglalkozást, a nyelvi tudat kialakítását, fejlesztését, a reflektív és az önreflektív nyelvszemlélet kibontakozását is, elkerülhetetlen és kívánatos. Örvendetes lenne, ha a pedagógusok és a diákok ezekre figyelnének (bármely tantárgyak tanításakor). A magyar nyelvi nevelés pedig olyan tantárgy legyen, amely a gyakorlatban is hasznosítható ismereteket ad, ráadásul formálja a diákok attitűdjeit is a(z anya)nyelv és a nyelvet használók kapcsán, és mindezt érdekes, motiváló módon tegye.

7. Tézisek

1. tézis: Nem jellemzi a nyelvjárásban beszélőket, hogy emocionálisan kötődnének saját nyelvjárásukhoz: nagymértékben (91,9%) elutasítják a *minden más nyelvváltozatnál jobban szeretem a nyelvjárást* viszonykategóriát. Mindössze 8 fő (8,1%) szereti jobban a saját nyelvjárását minden más nyelvváltozatnál. A nyelvjárást nem használók közül még 3-an tartoznak ebbe a csoportba, bár bevallásuk szerint nem használják ezt a nyelvváltozatot. Az adatközlők, akik beszélnek nyelvjárásban, a saját nyelvjárásukhoz szorosabban kötődnek érzelmileg, mint azok, akik bevallásuk szerint nem használják ezt a nyelvváltozatot.

2. tézis: A felvidéki és a kárpátaljai pedagógusok többsége nem a saját területe beszédét tartja a legszebbnek. Legkevésbé a felvidéki adatközlők tartják a területükön használatos nyelvváltozatot a legszebbnek (10 fő), szebbnek ítélték mind a magyarországit (23 fő), mind az erdélyit (21 fő) (a kárpátaljaiak is kevésbé tartják szépnek a saját nyelvhasználatukat, mint a magyarországit, az erdélyi adatközlők viszont úgy vélik, hogy a saját területükön beszélnek a „legszebben magyarul").

Mindhárom területet tekintve az összesen 59 fő, nyelvjárásban beszélő adatközlő közül csupán 26-an (26,3%) tartják a saját területük nyelvváltozatát a legszebbnek, más, konkrét helyen 43 pedagógus (43,4%) szerint beszélnek szebben, mint náluk „otthon".

3. tézis: Az összes magyar szakos pedagógus 71%-a javítja valamilyen gyakorisággal a nyelvjárási nyelvhasználatot a diákok körében, míg a más tantárgyat tanítók 65,8%-a teszi ugyanezt, tehát a magyar szakosok gyakrabban figyelmeztetik a tanulókat, hogy valamit másképp mondott, mint „elvárt" lett volna, de a két eredmény között nincs szignifikáns különbség ($p \leq 0{,}05$).

4. tézis: Nincs szignifikáns különbség ($p \leq 0{,}05$) az életkort illetően azok között, akiket a leginkább a tanórán zavar a nyelvjárás, viszont abból a szempontból van, hogy mely adatközlő mely határon túli területről származik. Itt is a kárpátaljai pedagógusokat zavarja jobban a nyelvjárás. Ennek oka lehet az is, hogy a kárpátaljai magyar tantervekben, illetve az anyanyelvi nevelésben nagy hangsúlyt fektetnek a nyelvhelyességi kérdésekre (Beregszászi 2004: 93).

5. tézis: Az adatközlők leginkább a hagyomány, az identitás kifejezőjeként tekintenek a nyelvjárásokra, és kevésbé kommunikációs eszközként. A pedagógusok 31,3%-a szerint egyszerű kommunikációs eszköz is a nyelvjárás, illetve a magyarsághoz való tartozás jele, de a legtöbbjük (86,3%) azt vallotta, hogy ez hagyomány, amelyet őrizni kell. Mindenképpen biztató, hogy a távolságtartás ellenére fontosnak tartják megőrzését. Bevallásuk szerint összesen 99 adatközlő beszél nyelvjárásban, közülük 34 pedagógus (34,3%) jelölte meg az *egyszerű kommunikációs eszköz* lehetőséget, míg azok közül, akik nem beszélnek nyelvjárásban (83 fő), 23-an (27,7%) jelölték meg ezt a választ (is).

6. tézis: 48 megkérdezett pedagógust (26,4%) egyáltalán nem zavar a tanórán a nyelvjárások használata, a többi 134 tanítót és tanárt valamilyen mértékben igen (73,6%). Így a 2. hipotézis is teljesült, mivel a pedagógusok többségét zavarja a nyelvjárás az órán. A pedagógusok elfogadóbbnak tartják magukat a nyelvjárásban beszélő diákok kapcsán, mint a diákok saját társaikkal szemben. A családias, baráti környezetben kevésbé zavarja őket a nem köznyelvi megnyilatkozás, mint a nyilvánosabb színtereken (különösen igaz ez a hivatalra és az iskolai tanórára).

7. tézis: A tanári munkában meghatározó szerep jut a jegyzeteknek, a tankönyveknek, a segédanyagoknak is, amelyek a tanítás-nevelés megfelelő, korszerű módszereit, az új kutatási eredményeket tárják a pedagógusok elé. Az anyanyelvi nevelés hatékonyságát növelheti a korszerű, gyakorlatorientált (tan)könyvek használata is az iskolában, és bár a 21. században megváltoztak az eredményes és sikeres iskolai neveléssel szembeni elvárások, sajnálatos módon kevés az olyan újabban megjelent szakpedagógiai munka és határon túli tankönyv, amely korszerű elvek megfogalmazásával és a mai gyermek igényeihez is igazodó új eljárásokkal, konkrét gyakorlatsorokkal segíti a magyartanárok munkáját a nyelvjárási kérdések tekintetében.

8. Irodalom

Antalné Szabó Ágnes 2003. A szociolingvisztika mint szemlélet, mint tudás, mint pedagógia az iskolában. In: Hajdú Mihály – Keszler Borbála szerk., *Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet: Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest. 293–297.

Beregszászi Anikó 2004. Anyanyelvoktatásunk hatékonyságáról. In: Beregszászi Anikó – Csernicskó István szerk., *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról.* PoliPrint. Ungvár. 77–96.

Beregszászi Anikó 2012. *A lehetetlent lehetni.* Tinta Könyvkiadó. Budapest.

Boda Annamária 2011. A helyesírás tanítása nyelvjárási hátterű tanulók számára. *Anyanyelv-pedagógia* 3.

Borbély Anna 2002. A nyelvjárási és a sztenderd változatok előfordulása a kétegyházi román iskola felső tagozatos diákjainak szókincsében. In: Guttmann Miklós – Molnár Zoltán – Szabó Géza szerk., *IV. Dialektológiai Szimpozion: Szombathely, 2001. augusztus 23–25*. Berzsenyi Dániel Főiskola BTK Magyar Nyelvészeti Tanszék. Szombathely. 78–85.

Danczi Annamária 2011. Nyelvjárási háttérrel az iskolában. *Anyanyelv-pedagógia* 2.

Fülöp Lajos 1990. Nyelvjárási értékeink szerepe az anyanyelvi nevelésben. In: Fekete Péter – V. Raisz Rózsa szerk., *Az anyanyelv értékrendje és az iskola.* MNyTK 189. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest. 63–66.

Guttmann Miklós 1982. A nyelvi-nyelvjárási környezet és az általános iskolai tanulók nyelvhasználata Vas megyében. In: Szabó Géza – Molnár Zoltán szerk., *Dialektológiai Szimpozion: Szombathely, 1981. március 25−27*. Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága. Veszprém. 63–66.

Guttmann Miklós 1984. *A tájnyelv és a kétnyelvűség összefüggései általános iskolai tanulók anyanyelvi nevelésében a Lendva-vidéken.* Oktatás és nevelés XI/6: 31–39.

Guttmann Miklós 1986. *Mondatszerkezeti sajátosságok változása általános iskolai tanulók fogalmazásaiban.* Magyar Nyelvőr 110: 81–87.

Guttmann Miklós 1989. *Az anyanyelvi nevelés és a nyelvi környezet.* Magyartanítás. XXXII/4-6: 218–224.

Guttmann Miklós 1998. A kommunikációs környezet nyelvi jelenségei a tízévesek beszélt nyelvében. In: Szabó Géza – Molnár Zoltán szerk., *III. Dialektológiai Szimpozion: Szombathely, 1992. augusztus 27−28*. Berzsenyi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszék. Szombathely. 169–177.

Kiss Jenő 1996. A nyelvi attitűd és a másodlagos nyelvi szocializáció: vizsgálatok nyelvjárási környezetben. *Magyar Nyelv* 92: 138–151.

Kiss Jenő 1998. A nyelvjárásokhoz és a köznyelvhez való viszonyulás: attitűdváltozások a magyar nyelvközösségben. In: Zoltán András szerk. *Nyelv, stílus, irodalom. Köszöntő könyv Péter Mihály 70. születésnapjára*. Argumentum Kiadó. Budapest. 315–317.

Kontra Miklós 2003. Felcserélő anyanyelvi nevelés vagy hozzáadó? Papp István igaza. In: Hoffmann István – Kis Tamás szerk., *Köszöntő könyv Nyirkos István 70. születésnapjára.* DE Magyar Nyelvtudományi Tanszék. Debrecen. 355–357.

Kozsík Diana 2004. A nyelvjárásokkal kapcsolatos attitűdvizsgálatok a szlovákiai magyar pedagógusok néhány csoportjában. In: Lanstyák István – Menyhárt József szerk., *Magyar nyelvhasználat – iskola – kétnyelvűség*. Kalligram Könyvkiadó. Pozsony. 93–123.

Lakatos Katalin 2007. Kárpátaljai magyar iskolások és pedagógusok nyelvjárási attitűdjéről. In: Guttmann Miklós – Molnár Zoltán szerk., *V. Dialektológiai Szimpozion: Szombathely, 2007. augusztus 22-24*. Berzsenyi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszék. Szombathely. 156–163.

Lukács Csilla 2007. Nyelvjárási attitűdvizsgálat székelyföldi középiskolások körében. In: Guttmann Miklós − Molnár Zoltán szerk., *V. Dialektológiai Szimpozion: Szombathely, 2007. augusztus 22−24*. Berzsenyi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszék. Szombathely. 164–167.

Lanstyák István 2011. A magyar nyelv szlovákiai változatainak jellemzői. In: Szabómihály Gizella – Lanstyák István szerk., *Nyelv. Magyarok Szlovákiában VII. kötet.* Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja. 55–81.

Lőrincze Lajos 1980. *Emberközpontú nyelvművelés*. Magvető Kiadó. Budapest.

Mattheier, Klaus J. 1980. *Pragmatik und Soziologie der Dialekte. Eine Einführung in die kommunikative Dialektologie des Deutschen*. Quelle & Meyer Verlag. Heidelberg.

Menyhárt József – Presinszky Károly – Sándor Anna 2009. *Szlovákiai magyar nyelvjárások*. Konstantin Filozófus Egyetem. Nyitra.

Parapatics Andrea 2011. *Pozitívan a nyelvjárásokról – az iskolában i*s. Anyanyelv-pedagógia 2011/4.

Posgay Ildikó 2007. Nyelvi „hiba" vagy nyelvjárási jelenség? In: Guttmann Miklós – Molnár Zoltán szerk., *V. Dialektológiai Szimpozion: Szombathely, 2007. augusztus 22–24.* Berzsenyi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszék. Szombathely. 211–214.

Rajsli Ilona 1987. Nyelvjárásiasság és nyelvhelyesség a fiatalok kiejtésében. A fiatalok *kiejtési sajátosságai.* In: Hungarološka Saopštenja 73/4: 313–317.

Sándor Anna 2000. *Anyanyelvhasználat és kétnyelvűség egy kisebbségi magyar beszélőközösségben, Kolonban*. Kalligram Könyvkiadó. Pozsony.

Sándor Anna 2007. A dialektológia és az anyanyelvi oktatás kapcsolatának szükségszerű voltáról. In: Guttmann Miklós − Molnár Zoltán szerk., *V. Dialektológiai Szimpozion: Szombathely, 2007. augusztus 22-24*. Berzsenyi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszék. Szombathely. 233–238.

Szentgyörgyi Rudolf 2013. *Nyelvü(n)kben megalázva. Gondolatok nyelvjárásról, iskoláról, tanárképzésről.* Magyar Napló 25: 3–5.

Tolcsvai Nagy Gábor 2014. Nyelvszemlélet, személyiség-, közösség- és kultúraképzés a szlovákiai magyar nyelvtankönyvekben. In: Vančo Ildikó – Kozmács István szerk., *A kisebbségi magyar nyelvtantanítás kihívásai a 21. század elején.* Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara. Nyitra. 99–115.

Tolcsvai Nagy Gábor 2017. A magyar standard helyzete. In: Tolcsvai Nagy Gábor szerk., *A magyar nyelv jelene és jövője.* Gondolat Kiadó. Budapest. 222–238.

Trudgill Peter 1996. Az olvasókönyvek és a nyelvészeti ideológia – szociolingvisztikai nézőpontból. In: Csernicskó István – Váradi Tamás szerk., *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat. A 8. Élőnyelvi Konferencia előadásai.* Tinta Könyvkiadó. Budapest. 1–10.

Az értekezés témakörében megjelent publikációim

Danczi Annamária 2017. Élnek-e a szlovákiai magyar tankönyvekben a nyelvjárások? In: Lőrincz Julianna, Simon Szabolcs szerk., *A tankönyvkutatás szakmai, módszertani kérdései.* A Variológiai kutatócsoport 7. nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának tanulmányai. Selye János Egyetem. Komárom.

Danczi Annamária 2015. A nyelvjárási ismeretterjesztés útjain. *Magyar Nyelv* 2015/4: 254–260.

Danczi Annamária 2015. Nyelvjárásokkal kapcsolatos attitűdvizsgálat a révkomáromi magyar pedagógusok körében. In: Kalcsó Gyula szerk., *Tanulmányok a magyar nyelvről.* Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Nova Series Tom. XLII. Sectio Linguistica Hungarica. Líceum Kiadó. Eger. 37–57.

Danczi Annamária 2014. A nyelvjárások és az anyanyelvi nevelés kapcsolata. In: Feld-Knapp Ilona szerk., *Mehrsprachigkeit.* Eötvös József Collegium. Budapest. 205–216.

Danczi Annamária 2011. Nyelvjárási háttérrel az iskolában. *Anyanyelv-pedagógia* 2.